OMGEVINGSBERAAD
Waddengebied

Ministerie van Infrastructuur &Waterstaat
T.a.v. demissionair minister, de heer M.G.J. Harbers
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

Kopie: Bestuurlijk Overleg Wadden; Directie Participatie, ministerie I&W

Uw kenmerk: Friese Waddenveren
Ons kenmerk: 20240528-1

Betreft: Advies Omgevingsberaad Waddengebied Concept NvU Friese Waddenveren

Leeuwarden, 28 mei 2024

Geachte heer Harbers,

In de vergaderingen van 11 april en 17 mei jongstleden heeft het Omgevingsberaad Waddengebied (hierna Omgevingsberaad) gesproken over de Concept Nota van Uitgangspunten (NvU) voor de Waddenveren. Onderstaand advies vloeit daaruit voort.

Alvorens in te gaan op dit advies wil ik het volgende opmerken. Vanuit de samenwerking binnen de Waddengovernance was het passend geweest het Omgevingsberaad op een vroeger moment te betrekken en daarmee de mogelijkheid te geven hun visie op dit voor het Waddengebied belangrijke onderwerp in te brengen. Voor het op te stellen Programma van Eisen gaat het Omgevingsberaad graag in een eerder stadium met u in gesprek zodat afstemmingsmomenten in een vroeg stadium vastliggen.

Vertrekpunt voor dit advies over deze Nota van Uitgangspunten is de ambitie zoals die in de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het Uitvoeringsprogramma is vastgelegd. Het eigenaarschap van de Agenda voor het Waddengebied 2050 wordt door de overheden in de Waddengovernance gedragen, op basis van zelfbinding: de partijen laten de doelen doorwerken in hun eigen visies en plannen. Deze Agenda is zodoende ook de basis voor de bespiegeling van het Omgevingsberaad op uw NvU en het vervolg.

**Algemeen: de doelstelling**
In uw hoofddoelstelling kiest u voor een "toereikende verbinding". Dit vindt het Omgevingsberaad minimaal gezien we in de Agenda voor het Waddengebied hebben afgesproken te streven naar een goede bereikbaarheid van de eilanden. De veerverbinding is immers de levensader voor de eilandgemeenschappen. Een goede bereikbaarheid is randvoorwaardelijk voor de leefbaarheid.

In de uitwerking van het hoofddoel mist het Omgevingsberaad de link met de unieke kwaliteiten van de eilanden, hun bewoners en het natuurgebied de Waddenzee. Wij vragen u deze kwaliteiten te laten terugkomen in het hoofddoel. De veerverbinding is immers de levensader voor de eilandgemeenschappen. Een goede bereikbaarheid is randvoorwaardelijk voor de leefbaarheid. Wij vragen u daarom bij het vervolg maximaal in te zetten op regionale en lokale betrokkenheid.

Het Omgevingsberaad kan zich op hoofdlijnen vinden in de uitwerking van de hoofddoelstelling in de 4 subdoelstellingen. Wij onderschrijven dat de subdoelstelling "betrouwbaar, frequent en structureel" als eerste subdoelstelling genoemd wordt: de bereikbaarheid van de eilanden is onder alle omstandigheden essentieel voor de bewoners. Het Omgevingsberaad adviseert hieronder tot een aanscherping op de subdoelen "toekomstbestendig" en "betaalbaar en beheersbaar".

Omgevingsberaad Waddengebied
Bezoek- en postadres: Ruiterskwartier 121-A • 8911 BS Leeuwarden
info@omgevingsberaadwaddengebied.nl • Telefoon: (058) 233 90 10

**Subdoel II Toekomstbestendig**
In lijn met de Agenda 2050 en het Uitvoeringsprogramma heeft het Omgevingsberaad de afgelopen jaren consistent aangedrongen op CO2-vrij en zonder schadelijke emissies varen met ingang van de nieuwe concessieperiode. De doelstelling uit het Uitvoeringsprogramma is dat in 2030 60% van de Wadden*vloot* CO2 vrij en zonder schadelijke emissies vaart (onder meer geluidsarm en emissievrij). Door de inzet van katalysatoren zal de garnalenvloot dit percentage in 2030 niet halen en zullen andere onderdelen van de Waddenvloot meer inspanningen moeten leveren. Dat maakt het des te meer noodzakelijk dat de Friese waddenveren 100% CO2- en emissievrij vanaf de nieuwe concessies varen.

In ons advies d.d. 17 januari 2024 (zie bijlage) m.b.t. het agendapunt Routekaart Bereikbaarheid heeft het Omgevingsberaad reeds zorgen geuit over de voortgang en ambitie bij de aanbesteding van de Friese Waddenveren. Deze zorgen heb ik ook verwoord tijdens de vergadering van het BOW en u verzocht om in de voorkeursvariant van de concessie elektrisch varen nadrukkelijk mee te nemen. Daarop kwam steun namens de eilandgemeenten, bij monde van burgemeester mevrouw van Gent. Zij maakte de opmerking dat er aandacht moet zijn voor betrouwbare oplaadpunten op de eilanden en op Lauwersoog, waarbij de huidige netcongestie en noodzakelijke investeringen en reserveringen in het elektriciteitsnet aandacht verdienen. Dit standpunt werd onderschreven door de heer Kos, wethouder van Den Helder, vertegenwoordiger namens de kustgemeenten. De Minister van IenW heeft in reactie daarop aangegeven, dat het "*wellicht het niet reëel is om te verwachten dat er in 2029 al voldoende elektrisch aangedreven veerboten zijn, maar voorkomen moeten worden dat er nog 15 jaar diesel aangedreven schepen varen"*.

Op 17 februari jl. verscheen de 'Concept Nota van Uitgangspunten Friese Waddenveren'. In de concept NvU zijn onze adviezen niet overgenomen. Daarop hebben de vertegenwoordigers van het Omgevingsberaad om uitleg gevraagd in de werkgroep 'Transitie naar blijvend bereikbare Eilanden'. Vanuit I&W is aangegeven dat een dergelijk voorschrift niet mogelijk is omdat Liander in 2029 niet in de stroombehoefte kan voorzien. De provincie Fryslân heeft bevestigd dat het verdeelstation Herbaijum onvoldoende capaciteit heeft en dat de prioriteitstelling nog moet plaatsvinden.

Het Omgevingsberaad is van mening dat deze benadering geen recht doet aan de ambities van het Uitvoeringsprogramma en het vraagstuk te verkokerd wordt benaderd. De bij de werkgroep aanwezige reders gaven aan dat het mogelijk is om in 2029 (batterij)elektrisch te varen, ook als daarvoor het elektriciteitsnet op en naar de eilanden nog onvoldoende capaciteit heeft om opladen op de eilanden mogelijk te maken.

Het Omgevingsberaad is ervan overtuigd dat (batterij)elektrisch varen de beste oplossing is. Batterij-elektrisch varen wordt al jaren in de praktijk toegepast bij veerdiensten in Noorwegen en Denemarken. Daarom vragen wij u opnieuw om vanaf de start van de concessies (batterij)elektrisch varen in de definitieve Nota van Uitgangspunten op te nemen. De ambitie zoals die nu geformuleerd is, doet geen recht aan uw ambities in het vastgestelde Uitvoeringsprogramma.

Het Omgevingsberaad adviseert u bij deze aanbesteding een techniek voor te schrijven: dit geeft duidelijkheid aan zowel de marktpartijen als aan de betrokken overheden voor wat betreft de inspanningen die nodig zijn om de benodigde infrastructuur zo spoedig mogelijk gereed te hebben. De bovengenoemde reders geven aan hier mee uit de voeten te kunnen.

**Omgevingsberaad Waddengebied**
Bezoek- en postadres: Ruiterskwartier 121-A • 8911 BS Leeuwarden
info@omgevingsberaadwaddengebied.nl • Telefoon: (058) 233 90 10

Uiteraard blijft bij het Omgevingsberaad de prioritaire doelstelling van goede bereikbaarheid voorop staan, ook bij het uitvragen van (batterij)elektrisch varen. Bij deze voor het Nederlandse Waddengebied nieuwe techniek moeten én kunnen scherpe eisen worden gesteld aan de betrouwbaarheid en bedrijfszekerheid van de dienstregeling. Dit laat zich goed regelen in het Programma van Eisen, het bestek en beoordelings-systematiek.

Batterij-elektrisch varen is een goed alternatief indien en voor zolang de noodzakelijke capaciteit voor elektrisch opladen aan de wal en op de eilanden nog niet op orde is. Echter, het belang van realisatie van de noodzakelijke capaciteit en de elektrische infrastructuur is van groot belang voor de voortgang van deze opgave én andere transities in het Waddengebied uit het Uitvoeringsprogramma. Wij zien dit als een prioritaire taak van de overheden. Het Omgevingsberaad adviseert de betrokken provincies om prioriteit te geven aan versterking van het stroomnet. Voor de concessies van de Friese waddenveren zit het grootste probleem in de versterking van het verdeelstation Herbaijum. Op dit moment heeft de provincie Fryslân zoals hierboven opgemerkt daar (nog) geen prioriteit aan gegeven. Binnen de provincie Groningen, heeft Lauwersoog een aansluiting van Enexis. Ook hier geldt dat de situatie per verbinding verschilt. Dit advies betreft daarom ook een oproep aan de betrokken provincies, om prioriteit te geven aan versterking van het stroomnet en de infrastructuur voor deze veren in het bijzonder.

**Subdoel IV: Betaalbaar en beheersbaar**
Het Omgevingsberaad realiseert zich dat een stevigere ambitie in lijn met de Waddenagenda en het Uitvoeringsprogramma financiële gevolgen met zich mee kan brengen. Extra kosten mogen in de ogen van het Omgevingsberaad geen argument zijn om een (technisch) haalbare ambitie uit het Uitvoeringsprogramma niet direct vanaf de nieuwe concessie te realiseren.

Indien en voorzover realisatie van deze ambitie extra kosten met zich meebrengt, mogen deze niet ten koste gaan van de andere uitgangspunten. De kosten mogen niet worden doorberekend aan de reizigers en de markt. Het Omgevingsberaad vindt daarom budgetneutraal voor het Rijk geen passend uitgangspunt bij het nastreven van de in het Uitvoeringsprogramma geformuleerde duurzaamheidsambitie en verzoekt dit uitgangspunt los te laten waar het de ambitie op CO2-neutraal en emissieloos varen betreft.

Om de kosten en mogelijkheden van (batterij)elektrisch varen in beeld te brengen adviseert het Omgevingsberaad om in de komende maanden, met alle betrokken partners, per verbinding na te gaan wat nodig is om (batterij)elektrisch varen op de korte en de langere termijn mogelijk te maken. Dit sluit ook aan bij het uitgangspunt “open over kosten en opbrengsten”.

**Relatie met de Routekaart Bereikbaarheid**
In de Routekaart Bereikbaarheid wordt de relatie gelegd tussen de concessie voor de waddenveren, de toekomstige route naar Ameland/baggervolumes en de vervoersconcepten van en naar de eilanden. De gekozen uitgangpunten in de NvU Friese Waddenveren moeten de (door)ontwikkeling van de het totale vervoersconcept van en naar de eilanden niet in de weg zitten. Daarom adviseert het Omgevingsberaad de relatie tussen deze aanbesteding en de Routekaart Bereikbaarheid steviger in de definitieve NvU document opnemen.

**Samenvattend adviseert het Omgevingsberaad het volgende:**

- In zijn algemeenheid herkent het Omgevingsberaad zich in de hoofddoelstelling en de subdoelstellingen. Het Omgevingsberaad adviseert om in de hoofddoelstelling de leefbaarheid van de eilander gemeenschappen en de verwijzing naar de unieke kwaliteiten van de eilanden, hun bewoners en het natuurgebied de Waddenzee op te nemen. Wij vragen om de subdoelstellingen 'Toekomstbestendig' en 'Betaalbaar en beheersbaar' aan te scherpen.
- Neem in de definitieve Nota van uitgangspunten Friese Waddenveren (batterij)elektrisch varen vanaf de start van de concessie op als uitgangspunt op. Schijf een techniek voor en niet een uitstootdoel.
- Verken in de komende maanden, met alle betrokken partners, per verbinding wat nodig is om batterij-elektrisch varen mogelijk te maken, als de stroomvoorziening via het elektriciteitsnet in 2029 nog niet op orde is.
- Wij vragen de betrokken provincies om prioriteit te geven aan het op orde brengen van het elektriciteitsnet ten behoeve van elektrische veerdiensten, direct vanaf de start in 2029.
- Laat het uitgangspunt 'budgetneutraal' los voor wat de ambitie (batterij)elektrisch varen betreft. Een duurdere concessie als gevolg van deze ambitie mag geen argument zijn om een (technisch) haalbaar doel, (batterij)elektrisch varen, nu niet te realiseren. Indien nodig vraagt dit doel uit het Uitvoeringsprogramma om een extra overheidsinvestering.
- Leg een nadrukkelijkere verbinding tussen de Routekaart Bereikbaarheid en de aanbesteding van de Friese waddenveren.
- Zet bij het vervolg maximaal in op regionale en lokale betrokkenheid.

Wij willen ons aanbod en verzoek herhalen om het Omgevingsberaad te blijven benutten bij het verdere proces en de aanpak van het Programma van Eisen. Zo zijn afstemmingsmomenten in een vroeg stadium helder en tijdelijk vastgelegd. De deelnemers van het Omgevingsberaad leveren graag hun bijdrage aan het welslagen van de aanbesteding.

Wij sturen u deze brief ook als coördinerend minister van de Waddengovernance. De brief wordt als bijlage verstuurd aan het Bestuurlijk Overleg Wadden, voor het overleg van 1 juli aanstaande. Wij verzenden eveneens een afschrift aan uw Directie Participatie. Het Omgevingsberaad stelt een reactie van uw ministerie zeer op prijs.

Hoogachtend,
Drs. A.A.M. Brok

Voorzitter Omgevingsberaad Waddengebied

**Omgevingsberaad Waddengebied**
Bezoek- en postadres: Ruiterskwartier 121-A • 8911 BS Leeuwarden
info@omgevingsberaadwaddengebied.nl • Telefoon: (058) 233 90 10

OMGEVINGSBERAAD
Waddengebied

**Bijlage OBW-advies 17 januari 2024, onderdeel Concessie Friese Waddenveren**

Concessie Waddenveren
Wij maken ons zorgen over de ambitie en de voortgang van de aanbesteding van de concessie voor de waddenveren. De ambitie om elektrisch te varen wordt te veel aan de markt overgelaten.

Wij adviseren de minister van I&W om de ambitie hoger te leggen en vanaf de start van de concessie (batterij) elektrisch varen als voorkeursvariant op te nemen. Uit het advies van Damen, het Green Shipping programma en de routekaart bereikbaarheid, blijkt dat batterij elektrisch verreweg de meest praktische en energiezuinige manier is om fossielvrije veerdiensten te realiseren. Tevens is batterij-elektrisch varen economisch goed haalbaar.

Deze ambitie sluit aan bij de afspraken uit de Agenda voor het Waddengebied. Daar is de ambitie gesteld om vanaf 2030 fossielvrij te varen. Vanaf 2029 voor 15 jaar met biodiesel gaan varen, zouden wij teleurstellend vinden. Het advies van Damen om geen specifieke aandrijving in de Nota van Uitgangspunten voor te schrijven moet dus niet worden overgenomen.

De ambitie om vanaf 2029 elektrisch te gaan varen gaat gepaard met investeringen in infrastructuur voor de overheid. De variant in het rapport van Damen gaat zoals Damen aangeeft gepaard met meerkosten dan wel risico in de exploitatie waarvoor de rekening bij de overheid zal liggen. In beide gevallen bestaat de kans de concessie duurder wordt. Dit zou niet ten koste moeten gaan van de bereikbaarheid en leefbaarheid op de eilanden. Het is zaak om op korte termijn de ambitie, het financiële kader en de verdeling van de verantwoordelijkheden (bijv. nationale en regionale overheden, havens, veermaatschappijen) helder te hebben om een goede afweging te kunnen maken tussen de eisen en wensen in de concessie. In zijn algemeenheid adviseren wij om de consequenties van verschillende modellen in beeld te brengen.

De aanbesteding van de Waddenveren zou in onze ogen via de Waddengovernance moeten lopen. Wij zien uit naar de Nota van Uitgangspunten en gaan ervan uit dat we daarover nog met elkaar in gesprek kunnen gaan en dat er ruimte voor aanpassingen is.

In de routekaart bereikbaarheid die ook ter besluitvorming voorligt is elektrisch varen het uitgangspunt omdat varen op biodiesel niet aan de CO2 doelstellingen van de Agenda voldoet. Het rijk zou ervoor moeten zorgen dat de elektriciteitsvoorziening tijdig (voor 2029) op orde is en dit niet aan de markt overlaten. Kijk daarbij ook naar de door de Waddenacademie geadviseerde SOCCS-techniek. Deze zou het mogelijk moeten maken de elektriciteitsvoorziening zonder beschadiging van de wadbodem voor 2029 aan te leggen.

Het Omgevingsberaad adviseert dan ook dat het rijk elektrisch varen in de concessie als voorkeursvariant opneemt en de verantwoordelijkheid neemt om ervoor te zorgen dat de elektriciteitsvoorziening tijdig op orde is.

Tevens adviseren wij om, net als bij de andere onderdelen die de duurzame bereikbaarheid van de Waddeneilanden betreffen, de eilander gemeenschappen aan de voorkant te betrekken bij deze discussie.

**Omgevingsberaad Waddengebied**
Bezoek- en postadres: Ruiterskwartier 121-A • 8911 BS Leeuwarden
info@omgevingsberaadwaddengebied.nl • Telefoon: (058) 233 90 10